

Prázdné pokoje

Klára Soukupová

Stará žena chodí
v poloprázdných pokojích
ve starém hubertusu.
Polohlasem promlouvá sama k sobě.
Na druhém konci vesnice
je prázdná kaple ústrojně vestavěna
do zdí rozpadajícího se zámku.
Váhové rameno mezi těmito nádobami
je zohnýbáno samotou
dvou lidí.
Celá vesnice je plná
sněhové i blátivé kalamity.

Vesnický zámek, prázdné pokoje i kaple jsou v básni Bohdana Chlívce velmi konkrétně lokalizovány. Nese totiž název „Buštěhrad“. Městečko, jež by se mohlo zdát ospalé a opuštěné, je nabitó vnitřní dynamikou. Veškeré dění se však povrchnímu vnějšímu pohledu skrývá a odehrává se ve vztazích a analogiích. Neobjevuje se na ulicích nebo před domy, ale vzniká propojením jednotlivých míst skrze verše a básnické obrazy.

Napětí probíhá mezi dvěma konci vesnice, které se k sobě metaforicky vztahují – mezi pokojem, ve kterém se prochází stará žena, a mezi kaplí rozpadajícího se zámku. Mezi těmito dvěma uzavřenými prostory leží celé město, plné sněhu i bláta. Není to čistě bílý sněh, ale sněh mokrý, smíchaný s prachem ulic. Bláto se lepí, rozstříkává do stran a špiní. Znejemňuje vycházení, a uzavírá tak lidi uvnitř budov. To bláto v textu básně všechno zatěžkává, obaluje úzkostí a tíží. Spojení mezi dvěma místy v Buštěhradu – pokojem a kaplí – proto vyznívá neradostně a mrazivě.

Zvláštní vztah však vzniká i mezi starou ženou a zámeckou kaplí. Obě jsou ve své osamělosti obklopeny tichem, stařena mluví pouze polohlasem, do kaple nikdo nechodí. Obraz váhového ramena tyto dva

nepodobné konce sblížuje. Žena bloumající v hubertusu po poloprázdných pokojích náhle připomíná kapli vestavěnou do zdí rozpadajícího se zámku. Tak jako pustne kaple spolu se zámeckou budovou, chátá také žena i její pokoje...

Kaple, která je jedním z center básně, pak symbolizuje blízkost smrti. Nestojí zde půvabná výklenková kaplička ve stínu lesa, která by potěšila kolemjdoucí při krátkém zastavení. Naopak, je to důstojná oratoř, přísná, studená a ztichlá. V pustých ulicích, na kterých leží sněh a bláto, ještě více vystupuje do popředí její prázdnota.

Město je v básni zachyceno zvenčí, jakoby z ptáčí perspektivy. To hlavní se však odehrává v interiéru. V pokojích staré ženy, kde tráví většinu času. Nechodí ven, prochází pouze mezi jednotlivými pokoji, které velmi dobře zná. Bloumá po bytě ve stále se opakujících trasách. Je to zároveň její vězení i útočiště. Obraz staré ženy ve velkém, prázdném bytě velmi jasně evokuje osamělé dožívání. Neprůměřená rozlehlost pokojů upomíná na dobu, kdy byly plné života, kdy žena nežila opuštěná, kdy byl byt plný ruchu a činnosti. Jediné, co stařeně nyní zbývá, je mluvit sama k sobě. Tato samomluva její osamění ještě zvyrazňuje.

Vídáme byt, jenž je zařízen a zaplněn nábytkem, a přesto jsou pokoje poloprázdné, bez života. Věci stojí už léta na stejném místě, nikdo s nimi nehýbe – není proč. Padá na ně prach, a přece je nikdo nevyhodí, protože do bytu patří. Jsou to věci opotřebované, zašlé a staromódní. Tak jako hubertus, který má stará žena na sobě. Tyto předměty upomínají na starší doby, na minulost. A proto vyvolávají nostalgické vzpomínky, odkazují na časy, kdy byly ještě nové a používané. Představují pravý opak stavu, jenž je zachycen v básni. Tam převládá prázdnota, rozpad, stáří, samota a „kalamita“, jak stojí v posledním verši.

Vnitřní zaujetí pro osud člověka na rozhraní života a smrti najdeme také u jednoho z nejvýraznějších českých básníků, Františka Halase. Jeho rozsáhlá skladba *Staré ženy* z roku 1935 se k Chlívcevu „Buštěhradu“ tematicky přimyká. Vystupuje zde do popředí stejná osamělost a spění ke smrti. Začátek zní:

smutná odpoledne nedělní
smutná starými paními
které se belhají k oknům
starou cestou vyšlapanou v koberci

starou cestou
mezi stolem a lůžkem
mezi zrcadlem a fotografiemi
mezi židlí a falešnou palmou

opřeny potom o rám okenní
dívají se dolů do ulic
odtud ta bezútěšnost
odpolední nedělních

V prvních verších zmíněné předměty – stůl, lůžko, fotografie – nejsou pouhým popisem vybavení bytu, ale opět upomínají na minulost. Zrcadlo, které nemilosrdně ukazuje stářím sešlou postavu; a vedle něho fotografie, jež naopak vyvolávají krásné obrazy z doby dávno uplynulé. Běžné předměty však představují také záchytné body. Ty vytýčují každodenní trasu po pokoji. Trasu, která se neustále opakuje, tak jako tomu bylo i v básni Bohdana Chlíba. V Halasových *Starých ženách* nese zvláštní význam okno. To představuje jedinou spojnicí se světem „tam venku“ na ulici, který stařenám už není určen a kam se „opřeny potom o rám okenní“ mohou jen dívat. Jsou od dění v ulicích odříznuty, jejich životy se odehrávají za zdmi bytů, v království zrcadel a fotografií, které jsou pro ně jedinými společníky.

Převládajícím dojmem z obou citovaných básní je pocit hlubokého osamění. Osamění, které se liší od pouhé samoty. To, co je tu ve verších metaforicky líčeno z přebývání zestárlých žen, není prázdnota jejich života, ale právě ono pustnutí. Ne to, že jsou pokoje, v nichž bydlí, kromě nich liduprázdné, ale to, že tato místa bývala kdysi zabydlena a zaplněna city a činností.

Básně Františka Halase vypovídají často o marnosti života a o smrti. Ve *Starých ženách* se však explicitně o smrti nemluví, její blízkost napovídá pouze stáří žen, které v básni figurují. To je právě pro Halase příznačné. Zaměřuje se na věci, které jsou pomíjivé a časové. A stejně tak životy zobrazuje až v tom hraničním okamžiku, kdy téměř vyprchaly až do znicotnění.

Přesně to vystihl literární kritik a historik Václav Černý, když o Halasové poetice, která následně ovlivnila básníky několika generací, ve své stati o *Starých ženách* napsal: „V jeho očích věci nabývají milosti a stá-

vají se posvěcenými k umění v okamžiku teprve, kdy odcházejí, rozplývají se, hasnou a mrou, nebo kdy je prohlédnuta jejich marnost nebo nahlédnuta jejich působivost ničivá a troskotavá.“ V básních Bohdana Chlíba a Františka Halase se tedy vytváří významuplné spojení mezi chátrajícími věcmi a osamělým koncem života starých žen. Jsou to básně o uplývání a odcházení, o životních vyhasnutích. Jsou to básně zachycující tyto obyčejné, a přece tak podstatné momenty na předmě dané trase:

staré paní kulhají ke smrti
a těch několik zastavení
na známé vyšlapané cestě
to je jen smítka na výšivce
to je jen skrčený roh povlaku
to je jen spadlý drobinek.

Báseň Bohdana Chlíba „Buštěhrad“ pochází z jeho první sbírky *Zasnížený popel* (Praha: Vokno 1992, s. 14). František Halas vydal svou báseň *Staré ženy* jako samostatný tisk s kresbami Antonína Procházký poprvé v srpnu roku 1935 (Praha: Nakladatelství Fr. Borový 1935). Studie Václava Černého „Jak jsou udělány Halasovy Staré ženy“ vyšla v *Literárních novinách* (8/1935), citujeme z výboru z Černého díla *Tvorba a osobnost I.* (Odeon: Praha 1992, s. 564–568).